

Jim Jones ve Halkın Tapınağı Tarikatı: Karanlık Bir Liderin Toplu İntihara Götüren Konuşmaları ve Sonucun Önlenemezliği ¹

Ruhi BAĞÇIVAN ²

Başyuru Tarihi: 29.10.2023

Kabul Tarihi: 25.04.2024

Makale Türü: Araştırma Makalesi

Öz

Bu çalışmada karanlık liderlik ve liderliğin karanlık yanları, tarihin en karanlık fenomenlerinden olan Jim Jones'un yaşamı ve konuşmaları üzerinden incelenmiştir. Karanlık çoğumuzu korkutsa da iyi yanları yok değildir, örneğin; fazladan ayrıntılarla uğraştırmaz, kiri-pası ve sevimsiz gerçekleri örter, renkleri siyahın tonlarına indirger. Dolayısıyla aydınlığı sevenler gibi, karanlığın gizemine kapılan da az değildir. Jim Jones'un liderliği derin karanlıklar barındırsa da kurucusu, hatta "babası" olduğu Halkın Tapınağı tarikatında, sadık takipçilerinin en çok gördüğü -veya görmek istediği- O'nun aydınlık yüzü olmuştur. Aydınlık arttıkça gerisindeki gölge ve karanlık görünmez olur. Halkın Tapınağı tarikatından 900'den fazla kişinin, Jim Jones'un isteğiyle 18 Kasım 1978'de Jonestown/Guyana'da bir saat içinde toplu intiharı (Bazıları toplu katliam demektedir.) nadir görülen felaketlerdendir. Nitel araştırmalardan fenomenoloji yaklaşımı bu çalışmada Jim Jones ve onun yıllar boyunca ses kaydına aldırıldığı yüzlerce konuşmasının önemli bölümü incelenmiş, bu felakete götüren konuşmalarının ipuçları irdelenmiştir. Aslında felaket geliyor demiş, takipçilerinin bir kısmı fark etmiş, ABD hükümeti ve kamuoyunda felaket olasılıkları tartışılmış, ancak sonuç yine de değişmemiştir. Çünkü karanlık liderlerin ellerinde sınımsız tuttukları bir kozu vardır: Son ana kadar canlı tuttukları "Liderimizin mutlaka bildiği vardır!" şeklindeki sağlıksız umut, tersinin de kanıtlanamaz oluşudur. Bu bağlamda çalışmanın amacı; lider konuşmalarının karanlık liderlikteki rolünü/etkisini değerlendirmek, bu konuşmaların olası yıkıcı sonuçlarını gerçekleşmeden önleyebilmenin veya daha aza indirgemenin yollarını araştırmaktır. Araştırmada görülmüştür ki, karanlık liderlik çoğunlukla kazanan taraftır. Karanlık liderlikten kurtulmanın basit ve etkili yolu; lidere karşı koyabilecek sorgulayıcı, vicdanlı, cesur takipçilerden geçmektedir. Ancak bu takipçilere karşı oluşturulacak baskı ortamına ve hainlik benzeri damgalamalara dayanmak hiç de kolay olmayacaktır. Bu nedenle her yeni karanlık liderlikte benzer döngülerin tekrar edip durması şaşırtıcı olmamalıdır.

Anahtar Kelimeler: Liderlik, Karanlık Liderlik, Jim Jones (James Warren Jones), Halkın Tapınağı (Tarikatı), Liderin Konuşmaları, Toplu İntihar (Toplu Katliam)

Atf: Bağcıvan, R. (2024). Jim Jones ve Halkın Tapınağı Tarikatı: Karanlık bir liderin toplu intihara götüren konuşmaları ve sonucun önlenemezliği. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 24(2), 597-616.

¹ Bu çalışma etik kurul izin belgesi gerektirmemektedir.

² İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Yönetimi (Örgütsel Davranış) Bölümü Doktora Öğrencisi, ruhbagcivan@yahoo.com, ORCID: 0000 0002 2036 9820

Jim Jones and Peoples Temple Cult: Speeches of a Dark Leader Leading Them to Mass Suicide and Impreventability of Such Result

Ruhi BAĞÇİVAN³

Submitted by: 29.10.2023

Accepted by: 25.04.2024

Article Type: Research Article

Abstract

This study searches dark leadership and leadership's dark sides through the life and speeches of Jim Jones, one of the darkest phenomena in history. There are those who love the light, those who are caught up in the mystery of darkness. Jones's leadership contained deep darkness, as his followers in the Peoples Temple cult had seen -or preferred to see- brighter sides of their founder and "father". The mass suicide (some call it murder/massacre) of more than 900 cult members within an hour at Jones's request, in Jonestown/Guyana on November 18, 1978, is considered as a rare disaster. This study with phenomenological approach of qualitative research examines a significant part of Jones's recorded speeches for clues leading them to such disaster. In fact, this disaster has come in a clear way while some followers noticed, and it was discussed in the US government and their public. Nevertheless, the result couldn't change. The reason was the effective trump card every dark leader holds; "Our leader must know something!" to keep their leadership until the end, unhealthy hope with the opposite can never be proven, though. The purpose of this study has been to assess the role/effect of speeches made by dark leaders, and to investigate possible ways to prevent or diminish the possible destructive consequences. Dark leadership is often the winner. To succeed against the dark leadership; the questioning, conscientious, courageous followers willing to oppose the leader are required. Pressure, stigmatizing them as traitors might diminish their effort. Therefore, similar loops should be expected to repeat in every new dark leadership.

Keywords: Leadership, Dark Leadership, Jim Jones (James Warren Jones), Peoples (People's) Temple (Cult), Leader's Speeches, Mass Suicide (Mass Murder/Massacre)

³ İstanbul University, Institute of Social Sciences, Department of Business Administration, PhD Student, ruhbagcivan@yahoo.com, ORCID: 0000 0002 2036 9820

Giriş

Birçoğumuz, insanlarda ve olaylarda sadece görmek istediğimizi görürüz. Hatta görmek istediklerimizin de sadece işimize gelenlerine odaklanır, diğerlerini yok sayar ve görmek istemeyiz. Takipçileri açısından liderler çoğunlukla iyi (ve etkili) yönleriyle yüceltilir ve tanımlanırlar. İbni Sina'ya atfedilen "Hiç kimse görmek istemeyen biri kadar kör olamaz." (Öztekin, 2020) sözü bu konuyu yeterince açıklamaktadır. Liderlerin (ve tüm insanların) aydınlık, ışıltılı, tutarlı yüzlerinin gerisinde görünmeyen, gölgede kalan, saklı tutulan karanlık yüzleri de olabilir. Kelley'in (2019) benzetmesiyle bir yüzü sağa, bir yüzü sola bakan iki yüzlü Roma tanrısı Janus gibi hem aydınlık hem karanlığa bakan yanları söz konusudur.

Machiavelli'nin (2010, s.106) ünlü yaklaşımıyla sonuçlar kullanılan araçları meşru kılar (The ends will justify the means) inancı ve kabulü takipçilerin niçin liderlerde karanlık taraflara pek önem vermediğini açıklamaktadır. İyi sonuçlar liderin karanlık yönlerini önemsizleştirdiği gibi, kötü sonuçlar da liderin karanlık taraflarına daha çok dikkat edilmesine neden olmaktadır. Unutulmamalıdır ki takipçilerine hükmedebilen liderler, liderlik oyununun son anlarına kadar takipçilerine umut pompalayabildikleri için sonucun iyi olacağına inandırarak örgütünü yıkıma sürükleyebilmektedir. Polelle (2008) bir yazısında Macaristan doğumlu ABD'li tarihçi John Adalbert Lukacs'tan örnek verirken, ki bu tarihçi İkinci Dünya Savaşı ve Soğuk Savaş dönemiyle ilgili yazdığı kitaplarla ünlüdür, Lukacs'ın şu düşüncesini aktarmaktadır: Adolf Hitler, Korkunç İvan (Ivan the Terribles) gibi "büyük" liderler kendilerine verilen "büyük" liderlik hediyesini kötü amaçlar için kullanmışlardır. Bradsher (2015) Hitler'den örnek verirken, Almanya'nın çöküşüne sadece haftalar kalmışken bile halkındaki umudu canlı tutabildiğini, Rus kuvvetleri kaldığı sığınığın çok yakınlarındayken bile Alman 9'uncu Ordusu'yla kuşatmayı yarıp ülkesini kurtaracağına inandığını söylemektedir. Kaçınılmaz gerçeklikte ise Hitler'in akıldışı ve gerçeklerden kopuk inatçı umudu yüzünden ülkesi büyük bir yıkımla karşı karşıya kalmıştır. Çoban (2022) bu tür liderlerin zehirleyici yanlarını hem birey hem de örgüte etkisi bakımından incelerken, sosyal çevrenin olumlu yönde geliştirilmesinin iyi bir tedbir sağlayacağını, takipçilerin farkındalıklarının (employee awareness) artmasının önemli olduğunu ifade etmektedir. Bu çalışmada farkındalığın söylemden özellikle eyleme geçip geçemeyeceği (veya geçebilme derecesi) merak edilen süreçlerden biri olmuştur.

Bu çalışmanın odak noktası karanlık liderliğin -özellikle sonuçları bakımından en acı örneklerden olan- toplu intihar (mass suicide) hatta bazılarında göre toplu katliam (mass murder/massacre) ile sonuçlanan Jim Jones (James Warren Jones) ve ona ölümüne bağlı Halkın Tapınağı tarikatının (Peoples/People's Temple cult) kendisidir. ABD merkezli bu tarikattaki çoğu konuşma, gelişme ve etkinlik ses veya video kaydına alınmıştır. Bu çalışmada mevcut ses ve video kayıtlarının incelenmesi suretiyle, Jim Jones'un karanlık liderliğinde toplu intihara sürüklenen yolda ipucu verecek konuşmaların neler olabileceğini anlamaya odaklanılmıştır. Liderlerin kendi takipçilerine yaptıkları konuşmaların sesli/görsel kayda alındığı örnekler bulunmakla birlikte, alanyazında özellikle karanlık liderliğin daha iyi anlaşılmasına katkı sağlayacak lider konuşmalarının incelendiği örnekler fazla değildir. Bu örnek üzerinden alınacak dersler ve tespit edilen ipuçları ile lider konuşmalarının karanlık liderlikteki rolünün/etkisinin değerlendirilmesi, günümüzde ve gelecekte benzer felaketlerin önlenmesi veya olası olumsuz sonuçlarının daha aza indirgenmesi amaçlanmaktadır.

Literatür Taraması

Karanlık liderlik (Dark leadership)

Liderliğin bilindik (olumlu ve olumsuz) yanları olduğu gibi takipçiler tarafından bilinmeyen, fark edilmeyen, görmek istenilmeyen yanları da vardır. Bir bakıma gizli kalan veya gizli tutulan bu durum liderliğin karanlık yanıdır. Lider, iç dünyasında var olan karanlıklı özelliklerini saklamak için bilinçli bir çaba harcayabileceği gibi,

yaşamın doğal akışı içinde normalleştirerek karanlık yönlerini gizleme gereksinimi bile duymayabilir. Bazen gölgeli, bazen koyu, bazen de zifiri olan bu karanlık durum, liderin kişiliğinin/sosyal kimliğinin bir parçası olabileceği gibi kimi zaman da liderin takipçileri ile ilişkilerinde ortaya çıkan bir alarm ikazı olabilir. McIntosh ve Rima'ya göre ise (1997) birçok lider kişiliklerinde var olan karanlığın farkında bile değildir. Higgs (2009) liderlerde dört tür karanlık eğilimden bahsetmektedir, bunlar; gücün kötüye kullanımı, başkalarına zarar verme, aşırı kontrol, çalışan tatminine destek olan kuralların ihlalidir. Fascia'ya (2018) göre karanlık liderlik örgütleri aşağıya çeken veya durağanlaştıran bir yaklaşımı ifade etmektedir.

Başar ve Açıkgöz (2020) liderlerin gösterdiği karanlık (olumsuz, yıkıcı) davranışların hem çalışanlar hem de örgüt için problemler yarattığını ifade etmektedir. Başar ve Açıkgöz (2020) yaptıkları incelemede karanlık liderliğin farklı yönlerini öne çıkartan araştırmacıların öne sürdüğü bir dizi kavramsal yaklaşımı listelemişlerdir. Karanlık liderlik listesine bakıldığında; Ashforth'a (1994) göre küçük zorbalık (petty tyranny), Tepper'e (2000) göre istismarcı idare (abusive supervision), Glad'a (2002) göre habis narsisizm (malignant narcissism), Lipman-Blumen'e (2005, 2011) göre toksik/zehirleyici liderlik (toxic leadership), Kellerman'a (2004) göre kötü liderlik (bad leadership), De Hoogh ve Den Hartog'a (2008) göre despotik liderlik (despotic leadership), Pelletier'e (2010) göre (iş yerinde) zorbalık (bullying (at work)), Einarsen, Aasland ve Skogstad (2007) ve Mackey, Ellen III, McAllister ve Alexander'e (2021) göre yıkıcı liderlik (destructive leadership) yaklaşımları liderliğin karanlık yönlerine farklı ışıklar tutmaktadır.

McIntosh ve Rima (1997) karanlık liderliği beş başlık altında sınıflandırmıştır. Bu başlıklar (1) tam bir kontrol ve mutlak düzen zorlayıcısı "kompulsif (compulsive) lider", (2) dünyanın onun etrafında döndüğü/dönmesi gerektiği inancıyla aşırılaşan "narsistik (narcissistic) lider", (3) kuşku ve korkularıyla güvensiz "paranoid (paranoid) lider", (4) sürekli onay, ilgi ve takdir bekleyen "başkasına bağımlı (co-dependent) lider", (5) kötümser bakışlarıyla her kararda felaket bekleyen kararsız "pasif-agresif (passive-aggressive) lider." Literatürde atfı yapılan bir başka karanlık liderlik yaklaşımı da Robbins ve Judge'ın (2017) ifade ettiği "karanlık üçlü (dark triad)" grubudur. Bu üçlü; Makyavelizm (Machiavellianism), narsisizm (narcissism) ve psikopati (psychopathy)'dir. Schyns, Wisse ve Sanders (2019) karanlık üçlüye farklı bir bakış açısı eklemiştir; onlara göre karanlık üçlü davranışları sadece liderlerde değil takipçilerde de görülebilecek bir durumdur. Klaus ve Moon (2023) takipçilerde var olan karanlık üçlünün lider-üye ilişkilerinde etkisini inceledikleri çalışmada örneğin hem lider hem takipçiler yüksek narsistik özellik gösterdiğinde ilişkiler daha iyi olmaktadır.

Karanlık liderliğin kişiler arası ilişkilerde veya organizasyonel boyuttaki etkileri çeşitli değişkenlerle ilişkisi de dikkate alınarak incelenmektedir. Karanlık liderliğin yol açabileceği sonuçlar çok çeşitlidir. Şirket veriminin düşmesi, çalışan motivasyon ve verimliliğinin azalması, örgüt ve çalışan itibarındaki kayıplar, huzursuzluk, stres gibi örgütsel olumsuzluklar olabileceği gibi, kişileri ve örgütleri yıkıma götürecek ölçüde ciddi de olabilmektedir (Çoban, 2022). Örneğin Başar (2020) yaptığı çalışmada; algılanan karanlık liderlik ile çalışanların tükenmişliği (burnout) arasında belirgin bir ilişki olduğu sonucuna ulaşmıştır. Karanlık liderliği, karanlık üçlü (dark triad) yaklaşımına göre sınıflandıran Başar (2020), liderlerdeki karanlık üçlü özellikleri ile algılanan karanlık liderlik arasında, aynı şekilde liderlerdeki karanlık üçlü özellikleri ile çalışanların tükenmişliği arasında da benzer ilişkiyi tespit etmiştir. Dağıstan'ın (2023) ifade ettiği gibi, aslında takipçilerin çok da tercih hakkı bulunmamaktadır çünkü lideri takip etmek çoğu zaman tek seçenek olmaktadır. Mackey, Ellen III, McAllister ve Alexander'ın (2021) Darth Vader'den alıntıladıkları "Karanlık tarafın gücünü bir bilseydiniz." ("If you only knew the power of the dark side.") ifadesi dikkat çekici bir ikazdır. Liderin her durumda takip edileceği varsayımı düşünüldüğünde, bu kişi karanlık bir lider olduğunda ne sonuçlar doğurabileceğini öngörmek kolay olmayacaktır.

Jim Jones ve Halkın Tapınağı Tarikatı

İnsanlık tarihi boyunca yaşanmış en karanlık liderlik davranışlarından biri hiç kuşkusuz Jim Jones'un takipçilerini sürüklediği toplu intihar (veya katliam) trajedisidir. Kelley'e (2019) göre Jim Jones başarısız şekilde yetiştirilmiş (nurture failure) bir birey, kendisi de takipçilerini başarısız şekilde yetiştirmiş bir liderdir. Toplu intihar olayı olağanüstü ve akıl almaz gözükse bile aslında günümüzde ve gelecekte benzer veya daha kötü örneklerin yaşanabileceği unutulmamalıdır. Bu olay, Güney Amerika ülkesi Guyana'nın kuzeyinde ıssız bir bölgede sıfırdan kurdukları ve Jim Jones'un adına affen Jonestown adını verdikleri yerde 18 Kasım 1978 tarihinde gerçekleşmiştir (Kelley, 2019; Judge, 1985). ABD'de hayal ettikleri yaşamın engellendiğine inanan ve akın akın Guyana'ya gelen Halkın Tapınağı adlı fanatik tarikatın 900'den fazla ABD vatandaşı üyesi, kurucu liderleri (manevi babaları, hatta tanrıları) olan Jim Jones'un isteğiyle/kararıyla (ama emriyle değil) meyve suyuna karıştırılmış siyanür içerek topluca intihar etmişlerdir. Tüm eylem bir saat civarında sürmüş, eylem başından sonuna kadar ses kasetine kaydedilmiştir. Ölenlerin 300'den fazlası çocuklar ve bebeklerdir. İntihar eyleminde çoğunluk gönüllü olmuş, çocuklara siyanür zorla içirilmiş veya enjekte edilmiş, ölümden korkan veya gönülsüz olan bir grup insana da siyanür -topluluktan ayrı kalma hakları olmadığı gerekçesiyle- silahlı korumalar ve diğer insanların baskısı altında içirilmiş veya enjekte edilmiştir. Bu eylemin tek karar vericisi olan Jim Jones, takipçilerine hitabında yaşamlarının anlam ifade etmediği yerde itibarlı ölümlerinin (die with dignity) çok anlamlı olduğunu, yaptıklarının aktif bir devrimci intihar (active revolutionary suicide) olacağını dile getirmiştir. Birkaç kişi dışında orada bulunanların tamamının öldüğü bu olayda, tüm takipçilerinin ölümüne tanıklık eden ve onları cesaretlendiren Jim Jones tabancayla kafasına sıktığı bir kurşunla intihar etmiştir (Guinn, 2017; Beltran, 2013).

Böylesine dehşet verici bir olay göstermektedir ki başlangıçta çok yapıcı, insanlık ve sevgi/saygı dolu oluşumlar ve liderlikler bile zaman içinde yıkıcı ve karanlık bir hâl alabilmekte, kuruluş hedeflerinin zıddı noktalara savrulabilmektedir. Rose (1979, s.9) olaydan hemen sonra sıcağı sıcağına yazdığı kitabının önsözünde şöyle demektedir: "Bu kitap iyi ile kötü (good and evil) hakkındadır. Bir olay ki, kötülüğü özetler fakat bu kötülük birçok iyi dediğimiz şeyin içinden çıkmıştır. Bu olay iyi ve kötü arasındaki ilişkinin gizli kalmış bir paradokstur... Umut dolu hayaller ve hiç bitmeyecek üzücü bir gerçeklik!"

Jim Jones, 13 Mayıs 1931 tarihinde ABD'nin Indiana eyaletinin Crete şehrinde doğmuş, 18 Kasım 1978 tarihinde intihar ederek yaşamına son vermiştir. Çocukluk dönemi yaşamına ve inançlarına şekil veren önemli bir dönemdir. Jim Jones'u en çok etkileyen kişilerden biri annesi ve annesinin inançları olmuştur. Babası ise kaba, aşırı disiplinli, bazen Jim Jones'u dövecek kadar sevgisiz, Birinci Dünya Savaşına katılmış bir gazi ve beyazları üstün gören ırkçı Ku Klux Klan üyesi biridir (Rose, 1978; Judge, 1985). Çocukluğu süresince çok çeşitli Protestan kiliselerinde bulunmuş ve buralardaki dinî öğretilerin etkisi altında kalmıştır. Buna karşın kendi dinî anlayışını geliştirmiş ve Pentecostalizm (Pentecostalism) inancına benzer bir inancı benimsemiştir. Pentecostalizm, Kutsal Ruh (Holy Spirit) tarafından bazı insanlara bahşedilen farklı deneyimler yaşama, üstün idrak ve insanları iyileştirme gücü olarak özetlenebilir (Kelley, 2019; Rose, 1979). Jim Jones tüm yaşamı boyunca etrafındaki insanlara bu fikri empoze edecek ve kendisinin seçilmiş ve güç bahşedilmiş bir kişi olduğunu ifade edecek, bunu da pek çok kez gösteriler şeklindeki eylemlerle takipçilerine kanıtlayacaktır (Guinn, 2017; Beltran, 2013; Rose, 1979).

Jim Jones (1931-1978) ilk kilisesini 1954 yılında, henüz 23 yaşındayken, "Toplumsal Birlik Kilisesi" (Community Unity Church) adı altında Indianapolis şehrinde (Indiana eyaleti) kurmuştur. Kilisenin adı 1955 yılında "Kurtuluşun Kanatları" (Wings of Deliverance), 1956 yılında ise günümüzde bilindiği şekliyle "Halkın Tapınağı" (Peoples veya People's Temple) olmuştur (Guinn, 2017; Beltran, 2013). Bu dönemde Jim Jones'un en çok etkileyen olaylardan biri Haziran 1953'te bir casusluk davası yüzünden Julius ve Ethel Rosenberg adlı evli bir çiftin elektrikli sandalyede idam edilmesi olmuştur. SSCB'ye atom bombası hakkındaki gizli bilgileri

verdikleri gerekçesiyle idam edilen bu çiftin ölümü, genç Jim Jones'u derinden etkilemiş, dünyadaki adaletsizliği protesto amacıyla bir intihar eylemi yapmayı düşünmüştür (Rose, 1979). 1960 yılına geldiğinde bu kilise "Hristiyan Kilisesi (İsa'nın Havarileri)" (Christian Church (Disciples of Christ)) birliğine katılmış, Jim Jones 1964 yılında bu kilisenin baş papazı (minister) olarak atanmıştır (Guinn, 2017; Beltran, 2013).

Uygulamaları ve dine kattığı farklı anlayışlar nedeniyle bölgede eleştirilen ve baskılara maruz kalan kilise, Jim Jones'un o yılların yoğun tartışma konusu olan nükleer bir felakete dünyanın yok olacağı düşüncesine olan takıntılı inancının (Nugent, 1979) da etkisiyle 1965 yılında Kaliforniya'nın Redwood Valley şehrine taşınmıştır. Kaliforniya'nın seçilmesindeki en önemli faktör, bu bölgenin hoşgörülü ve özgürlüğe değer veren toplumsal bir kültüre sahip olması, aynı zamanda Esquire dergisinde çıkan bir yazıya göre Redwood Valley bölgesinin nükleer bir felakette en güvenli yerlerden biri olacağı şeklindeki öngörüdür. Halkın Tapınağı üyelerinin mutlak inandığı şey, Jim Jones'un dünyaya özel bir amaç için gönderildiği ve onları her türlü felaketten kurtaracak kutsal bir varlık olduğu idi. 1970'lerin ortalarına kadar Halkın Tapınağı kilisesi Kaliforniya'da bulunan üç kilisesiyle bölgenin en geniş topluluğu hâline gelmiştir. O yılların ABD'sinde pek rastlanmayan bir durum olarak kendisi beyaz olduğu hâlde çoğunluğu siyahi olmak üzere karışık ırkların aynı kilisede bir arada olabilmesi, bölgede ve tüm ABD'de büyük yankı uyandırmıştır. Jim Jones ırksal üstünlüğü ve ayrımcılığı şiddetle reddetmiştir. Marceline Jones ile evliliğinde de kendi öz çocuklarının yanı sıra siyahi ve Asyalı çocukları da evlat edinmiş, ırk ayrımcılığına karşı kendi ailesi ile örnek davranış sergilemiş ve ailesi farklı renklerden oluşan bir gökkuşağı ailesi (rainbow family) olarak tanımlanmıştır. Halkın Tapınağı üyelerinin büyük çoğunluğu başlangıçta siyahi insanlardan ve normal statüdeki yurttaşlardan oluşurken, Kaliforniya'daki beyaz ve eğitimli insanlar da bu oluşuma ilgi göstermişlerdir (Harvey, 2021; Rose, 1979).

Halkın Tapınağı kilisesi Kaliforniya'da üye sayısını beş bin kişiye kadar çıkarmıştır. Başlangıçta salt Hristiyanlık inancını anlamayı ve yaymayı amaçlamış olan bu kilise, sonraki yıllarda farklı ırkların eşitliği ve havariyel sosyalizm (apostolic socialism) inancına dönüşmüş, böylece artık dini bir kilise olmaktan çıkarak ideolojik bir tarikata evrilmiştir. O yıllarda başlamış olan Vietnam Savaşı karşıtlığı ve gösterileri, hak arayış protestoları pek çok gencin (özellikle de kadınların) Halkın Tapınağına katılmalarını kolaylaştırmış, bu kişiler zamanla kilisenin/tarikatın sosyalizme evrilmesinde Jim Jones'un en büyük destekçileri olmuştur. Kilise çatısı altında faaliyet gösteren sağlık hizmeti, gündüz çocuk evi, yaşlılara hizmet, zihinsel özürlülere yardım gibi sosyal yapılanmalar bu kiliseye cazibe ve ilgi kazandırmıştır. 1974 yılından itibaren Jim Jones ve takipçilerinin ABD'yi terk etmeye karar verip, 1977'den itibaren parça parça Guyana'ya göç etmeye başlamaları ve burada kurdukları Jonestown şehrinde Halkın Tapınağı Tarım Projesini (Peoples Temple Agricultural Project) hayata geçirmeleri aslında ABD'nin kapitalist sistemine, ırkçı yaklaşımına ve insana değer vermeyen anlayışına bir isyanı göstermekte, ayrıca dönemin SSCB yönetim anlayışının sosyalizm ve eşitlik ilkelerine bağlılıklarını ifade etmektedir (Harvey, 2021). Jonestown girişinde yolun üzerinde asılı duran büyük levhada "Halkın Tapınağı Tarım Projesi Misyonundan Selamlar (Greetings People's Temple Agricultural Mission)" yazmaktadır (Nugent, 1979; Rose, 1979).

İdealleri için yola çıkan insanlara önderlik eden Jim Jones zaman içinde değişmiştir. Kişiliğindeki katı özellikler, uyuşturucu haplar almaya başlaması, her şeyi kontrol etme güdüsü, sorumluluk baskısı gibi pek çok faktör Jim Jones'un aydınlık yüzünün gerisindeki karanlığın ortaya çıkmasını hızlandırmıştır. Sosyalist düşünceleri nedeniyle toplum yararına öncelik verdiğinden ve toplumu bireylerden üstün gördüğünden, Jonestown'da iken takipçilerinin kendine ve tarikatlarına inancını ve güvenini test etmek için bazı günlerde "beyaz gece" (white night) adını verdiği sadakat testleri yapmıştır. "Beyaz gece" uygulaması bir süre sonra ayda bir-iki yapılacak kadar sık hâle gelmiştir (Nugent, 1979). Gecenin bir yarısında yerleşim yerinin tamamına monte edilmiş hoparlörlerle tüm takipçiler pavyona (toplanma yeri) çağrılmış, içinde zehir olduğu söylenen içecekleri içmeleri istenmiştir. Her defasında sadece meyve suyu içmiş olsalar da takipçiler "beyaz gece"

anonlarının toplu intihar provaları olduğunu belli ölçüde fark etmiş, liderlerine olan inançları nedeniyle sorgulama gücü bulamamış, sadece psikolojik yıkılma ve yorulma içinde bocalar hale gelmişlerdir. 1978 yılının sonlarına gelindiğinde Guyana'daki yaşam koşullarından ve Jim Jones'un zorbalığa kadar varan baskıcı yönetim anlayışından kaçan insanlar ABD kamuoyunda konuşulmaya başlayınca, Guyana'da neler olup bittiğini merak eden ABD yönetimi, 14 Kasım 1978 tarihinde bir araştırma heyeti göndermeye karar vermiştir. Bu heyetin başında dönemin Kaliforniya senatörü Leo J. Ryan gitmiştir. Heyetle birlikte yetkililer, gazeteciler, televizyoncular, tarikatta yakını bulunan aileler de yer almıştır (Harvey, 2021). Bu heyetin Jonestown ziyareti ve orada yaşananlar, toplu intiharın doğrudan nedeni midir yoksa zaten gelmekte olan böyle bir olayı sadece erkene mi almıştır sorusu (Nugent, 1979) bugün de sorulmaya devam etmektedir.

Yöntem

Bu çalışma nitel bir araştırma olarak, Jim Jones ve onun ses kaydına alınmış konuşmalarının incelenmesi üzerine kurgulanmıştır. Ayrıca az sayıda bulunan video kayıtları da konuyu takviye amacıyla incelenmiştir. Nitel araştırmaların temel amacı özellikle göreceli algı ve deneyimlerin açığa çıkarılması olduğundan, yaşanan deneyimlerin anlamlandırılmasını hedefleyen fenomenoloji yöntemi (Tekindal ve Uğuz Arsu, 2020) bu çalışmada esas alınmış ve Giorgi'nin (1997, s. 236) kapsamlı yaklaşımıyla fenomenolojinin, tek bir kişinin yaşamış deneyimlerinin incelenmesi tanımına uygun olarak Jim Jones ağırlık merkezi olmuştur. Jim Jones'un kurduğu ve büyük emekle büyütüp geliştirdiği Halkın Tapınağı tarikatının 900'den fazla üyesinin 18 Kasım 1978 tarihinde toplu intiharı ile sonuçlanan felaketin o gününde ve önceki gün, ay ve yıllarında yaşadıkları deneyimlerin incelenmesi önemli görülmektedir. Baş ve Akturan'ın (2017, s. 91) ifade ettiği gibi fenomenolojide tecrübe doğrudan ilk elden araştırılmaktadır, yani tecrübeyi yaşamış ya da yaşayan kişilerden veri toplamak esastır. Bu çalışmada incelenen Jim Jones ölmüş olsa da incelenen ses/video kasetleri ilk elden, gerçek zamanlı ve o günün koşullarını yansıtacak şekilde kayıt altına alınmış belgelerdir. Başka bir araştırmadan aktarılmadığı gibi ses tonu, konular, konuşulanlar, tepkiler vb. her şey doğal ve o zamanın ruhunu yansıtmaktadır. Dolayısıyla fenomenolojide önemli kabul edilen ilk elden araştırma koşuluna uyulduğu değerlendirilmiştir.

San Diego Eyalet Üniversitesi (State University) (SDSU), Jim Jones ve Halkın Tapınağı tarikatı hakkında geniş bir araştırma yürütmektedir. SDSU'nun (2023) arşivinde FBI tarafından bulunmuş olan toplam 950 ses kaseti mevcuttur. Bunların 750'si Jim Jones'un konuşmalarını, vaazlarını, toplantılarını, telefon konuşmalarını, radyo konuşmalarını/röportajlarını vs. içermektedir. Bu kasetlerde kurgu veya başka niyetli manipülasyonlar bulunmamaktadır. Çalışmanın ana kaynağını da bu kasetler oluşturmuştur. Diğer kasetlerde ise genelde çeşitli müzik ve şarkılar yüküldür (SDSU, 2023). Bunun yanında gerek ABD'de gerekse Guyana'da çekimi yapılan video kasetleri de mevcuttur. Bu kasetler, tarikatın olağan zamanlarında ve doğal ortamlarında, kendilerini rahat ifade ettikleri gerçek zamanlarda çekilmiştir. Bu kayıtlar sayesinde tarikatın karmaşık yapısı, yaratıcı ve yıkıcı güçleri, prensipleri, yaşama ve ölüme bakışları, etik algıları, arzu ve istekleri gibi birçok konu birinci elden anlaşılmaktadır. Bu kasetler içinde kuşkusuz en dikkat çekici olanı, tarikat üyelerinin yaşamlarına son verdiği gün olan 18 Kasım 1978 tarihli, toplu intiharın gerçekleştiği o saatte konuşulan, tartışılan, karara bağlanan ve hayata geçirilen devrimci eylemin kaydı olan ses kasetidir. Bu kasete "ölüm kaseti (death tape)" adı verilmektedir. Jim Jones tüm etkinlik ve konuşmalarının kayda alınması konusunda baskıcı bir tutum göstermiştir. Bu kayıtlar hem tarihe not düşmek hem o esnada orada olamayanların daha sonra dinlemelerini sağlamak, hem konferans/ders notu gibi üyelerin çalışıp kavramasını sağlamak (ki bazı zamanlarda Jim Jones takipçilerini kaset içerikleri konusunda sınav yapmaktaydı), hem de hoparlörlerde tekrar tekrar çaldırarak propaganda aracı olarak kullanmak için kaydedilmiş, sınıflandırılmış ve arşivlenmiştir (SDSU, 2023). Bu

çalışma Jim Jones'un tarikat üyelerine bizzat yaptığı konuşmalara odaklandığından, bulgular ve yorumlar da bu konuşmalar bağlamında ele alınmaktadır. FBI tarafından ele geçirilen bu konuşma kasetleri koleksiyonu, tarikatın ve Jim Jones'un tüm gelişim ve değişimini ortaya koyan kapsamlı bir nitel veri kaynağı durumundadır.

Bu çalışma, kapsamı gereği etik kurul onayı gerektirmemektedir.

Bulgular ve Tartışma

Liderlerin karanlık taraflarını keşfetmek için bakılması gereken bir kaynak da yaptıkları konuşmalardır. Burada önemli olan hazırlanmış metinlere bağlı olarak yapılan konuşmalar değil, doğal şekilde yapılan ve bir metne bağlı olmayan konuşmalardır. Hazırlanmış metinler doğaldır ki liderlerin aydınlık yanını yani göstermek istedikleri iyi yüzlerini yansıtmaktadır. Metne bağlı konuşmalar hem kendileri hem de yakın çalışanları tarafından kontrolden geçirilmiş amacı belli konuşmalardır. İnceleme konusu olan Jim Jones'un konuşmalarının çoğunda bir metne bağlı kalmadığı, -belli amaçları olsa da- içinden geldiği gibi konuşmayı, hatta argo ve küfürlü konuşmayı sevdiği görülmektedir. Jim Jones'un yüzlerce kayıtlı konuşması içinden bir kısmı aşağıda transkripte edilmekte, liderliğinin en karanlık yönünü oluşturan "takipçilerini manipüle ederek kendine bağımlı hale getirmek ve intihar gibi yıkıcı eylemlere hazırlamak" amacını ne şekilde açık ettiği araştırılmaktadır.

ABD'deki yıllarına ait kayıtlar (1970-1977)

(SDSU, 2023, Q151 Transkript) (Tam tarih belli değil.) "(Kilisedeki bir vaazı esnasında tekerlekli sandalyeye mahkûm bir takipçisi olan Maria McClain'e hitap ediyor) *Kız kardeşimize yardım edeceğim. Sen yürüyemiyor ve ayakta duramıyorsun. Diyorum ki ayağa kalkabilirsin. Evet ayağa kalkabilirsin. Kalk ayağa! Bak kalktın ayağa. Hemşireler, uzaklaşın, tutmayın. Kardeşim elini uzat bana. Dik dur. Emir veriyorum, bendeki ruhun gücüyle, kardeşim sana diyorum, yürü! Yürü şimdi. Yedi buçuk yıl sonra ilk adımlarını at! Şimdi yürü! Bırak tekerlekli sandalyeyi ve yürü. Yürü çocuğum, yürü! Ulu Tanrım. Güçlü Tanrım. Yürü, Tanrı seni seviyor. Bak şu sevince, insanlar alkışlıyor, bağırıyor, dans ediyor. Yürüyen Tanrının ruhu!"* (Jim Jones ilk kilisesini kurduğu günden itibaren buna benzer doğaüstü gösteriler yapmıştır. Takipçileri için Jim Jones, gücünü doğrudan Tanrıdan alan kutsal bir varlık olarak görülmüştür. Dolayısıyla, takipçileri O'nun her istediğini sorgulamaksızın yapmaya hazırdır. Yıllar sonra tüm bu doğaüstü görünüşlerin önceden hazırlanmış birer gösteri olduğu anlaşılmıştır. Ancak bunu takipçileri hiçbir zaman öğrenememişlerdir.)

(SDSU, 2023, Q929 Transkript) (1973 sonları) (Redwood Valley kilisesindeki vaaz) "(Bir adam soru sorar: *"İnsanlar arasındaki ayrımın en temelinde ne olduğunu merak ediyorum; zıtlığın kaynağı ırk mı din mi sınıf farkı mı?"*) (Jim Jones cevap verir) *"Elbette sınıf farkı. Elbette para. Hiç dinler olmazdı, eğer insanları ayıran problemler olmasaydı. (Kızgınlık gösterir.) Niçin uyanmıyorsunuz! Bu gecenin en önemli sorusu bu işte. (Duraksar, normal tonda) Dini oluşturan şey bu sınıf savaşı. Eğer zengin diye fakir diye bir şey olmasaydı, eğer herkes eşit olsaydı dinler de kısa zamanda ortadan kalkardı. İnsanlar bu dünyadan memnun olmadıklarında din üretirler... Irk öne sürülür çünkü zengin ister ki bunlar köle gibi çalışsın, köleler gibi, siyahi insanlar bu zenginlerin kölesi hâline geldiler... Zenginler kirli işleri için bunlara ihtiyaç duyuyor. Irkçılık işte bu mülk sahiplerinin ayrımının direkt sonucudur... Ben özel mülk sahibi olmaya inanmıyorum. Bence her mülk ortak bir idarenin olmalıdır. Bakın mesela bu kilise hepimize ait. Dışarıdaki meyveler de toprak da hepimizin."* (Jim Jones tüm yaşamı boyunca takipçilerine sosyalist düşüncelerini, ideal bir toplum yaratmak amacıyla aktarmıştır. Bıkmadan, usanmadan defalarca anlatmıştır. Başlangıçta vaazları barış ve sevgi temalı iken sonraları bu vaazında olduğu gibi hoşnutsuzluk ve isyan odaklı olmaya başlamıştır. Çoğunluğu siyahi olan takipçilerinin iç dünyalarında geliştirdiği hoşnutsuzluk, nefret ve isyan son güne kadar artarak sürmüştür. Jim Jones eğer devrimci intiharı tercih etmeseydi, takipçilerini devrimci bir insan avına da çıkarabilirdi. Jim Jones'un yıllar

boyunca takipçilerinin iç dünyasında besleyip durduğu inanç ve düşünceler, Tarık Buğra'nın (2020) "Gençliğim Eyvah" adlı romanında ortaya koyduğu metafordaki karanlık liderliğin gerçek yaşamdaki somutlaşmış hâli gibidir. Romanda yaşlı bir adamın genç bir kız olan Güliz'i şekillendirmesi anlatılır. Yaşlı adama göre Güliz bir elma çiçeğidir. O çiçek elma ağacında elma olmakla meşgulken, yaşlı adam bu çiçeğin içine küçücük bir kurtçuk koyacaktır. Bu kurtçuk, o çiçeğin içine atılan düşünceler, inançlar, kuşklar, inançlardır. Kurtçukla bozulan, kurtçuğu besleyen ve başkalaşarak büyüyen bu kurtlu-çiçek gün gelecek tüm meyvelere ve ağaca hükmedecek, ihtiyar adamın (liderin) düşünceleriyle başkalaşan elmalar (takipçiler) hem kendilerini hem de ağacı (örgüt) yıkacak duruma gelecektir. Günün başlangıcında ihtiyar adam tarafından değer verildiğini düşünen Güliz, günün sonunda kendisi ve diğerlerinin acıklı sonunda büyük rol oynayacaktır.)

(SDSU, 2023, Q162 Transkript) (Ağustos 1973) "Sizi kilisenizden atarlarsa endişe etmeyin. Hepinizi Greyhound otobüslerine bindirip götüreceğim. Bir kuruş bile harcamayacaksınız. Size ömrünüzde görmediğiniz en güzel odaları vereceğim... Sadece benim otobüsüme binin, sizi Vadedilmiş Topraklara (Promised Land) ulaştıracağım. Ey Ruh, ey Tanrım!" (Yıllar sonra takipçilerinin toplu mezarı olacak Jonestown, yıllar boyunca Jim Jones'un onlara vadettiği yeni hayat ve anlatıp durduğu Vadedilmiş Topraklardır.)

Jonestown/Guyana'daki kayıtlar (1977-1978)

(SDSU, 2023, Q135 Transkript) (Ekim 1977) (Ekim Krizi üzerine bir botta yaptığı toplantı) "(Kızgın şekilde) Oturunuz. Nehirleri halkımın kalanına kapattılar. Öyleyse, Tanrım, hepimizin gitmesine izin vermiyorlarsa, hiçbirimiz gitmeyiz. (Sesler: Evet, Baba!) Burada onlara karşı gece gündüz tetikte olmalıyız, Allah kahretsin onları! Bana koruma teklif ettiler, buradan çıkış yolu teklif ettiler. Ama ben siz olmadan gitmem. Buradan hep birlikte çıkma şansımız da yok, nehirleri bloke etmişler. (Sesler: Teşekkürler, Baba! Biz de sensiz gitmeyiz zaten. Haklısın. Sen varsın diye biz de buradayız Baba!) O'na sorun bakalım, Sovyetler Birliği barış heyetinden Dr.Khan'a, bu konu doğru muymuş. Bana, aileme ve birkaç lidere Küba için izin verip diğerleri kalacak mıymış? Nehirleri, okyanusları geri kalanlarımıza kapatıyorlar, öyle mi? Fakat Allah'ın belası arazimiz -inşası için savaştık, uğrunda ölmek için de savaşıyoruz." (Politik ve diğer gelişmeler yüzünden Jonestown'dan ayrılması baskısı artınca içindeki karanlık düşünceler hız kazanmıştır. Jim Jones büyük grubu geride bırakıp, kendini ve yakınlarını düşünecek şekilde bencil yapıda biri olmadığından, bu özelliği tarikatı içinde saygı uyandırmaktadır. Ancak erdemli gözükten bu tavırları, tarikat üyelerinden de benzer fedakârlıkları isteme hakkı doğurmaktadır ki, bu istek birkaç ay sonra canlarını feda etmeleri olacaktır. Liderlerin yüksek erdemli tutum ve davranışları çoğunlukla övünç kaynağı sayılsa da aslında uzun vadede takipçilerinin değersizleşmesine neden olabilmektedir. Bu örnekte de görüldüğü gibi, Jim Jones her krizde, problemde veya zorlukta konuyu ölüme getirmektedir.)

(SDSU, 2023, Q947-1 Transkript) (11 Aralık 1977) (Jonestown'da annesi Lynetta Jones'un ölümü üzerine yaptığı toplantıda) "Öyle görünüyor ki bir üniversite, insanları yurt dışı için eğitiyor, fakat bizce bu gizli bir ordu kurma komplosu. Eee, buradaki bazı insanları bu konu alarma geçirmiyor sanki – bazınız esniyor, eee, bazınız başka şeyle ilgileniyorsunuz. Birkaç saat içinde hepimiz ölebilirsiniz. Bunu bilip de nasıl sıkılmış gibi davranırsınız! (Kısa bir iç çekişli gülüşten sonra) Bakıyorum çok sessizleştirdi herkes. (Çılgın bir edayla konuşarak) Şimdi herkes bana bakıyor, öyle mi? Hımm, evet herkes gerçekten bana bakıyor. Hepimizin içinde bir boşluk olabilir. (Dinleyicilerden bir erkek) Haklısın! (Kalabalık bir grup) Doğru!" (Görülmektedir ki Jim Jones tarikat üyelerini kendi kafasında kurguladığı felaketin yakında geleceğine inandırmak ve onları hep gergin ve stresli yaşatmak istemektedir. Her geçen yıl takipçilerini cendereye sıkışmış hâle getirdiği görülmektedir. Kayıtlarda dikkat çeken bir konu da konuşmaları esnasında dinleyicilerinden onaylayıcı cümleler gelmesidir. Böylece konuşmaları tek taraflı bir monolog değil de diyalog şeklinde gerçekleşmiş olmaktadır. Günümüzde bile çoğu lider bu tarz sözlü etkileşime cesaret edememekte, sadece alkışlarla 'sözsüz' teyit edilmek istemektedir.)

(SDSU, 2023, Q948 Transkript) (Aralık 1977 – Noel günü) “*Hâlâ hayattayız. O (Martin Luther King) ise öldü. Haklısınız, King bir yalancıydı. Hiçbir zaman güneyli bir çiftlik sahibinin oğlunun bir zenci ile aynı masaya oturduğunu göremeyeceksiniz. Buna karşılar. Bu bir kast sistemi. Sizler o çiftlik sahiplerinden kurtulmalısınız! (Topluluk alkışlar, destekleyici sesler çıkarır.) Bazı b** gibi laflar sevgi hakkında. Malı mülkü farklı insanlar arasında sevgi olamaz çünkü mal-mülk farkı olunca s** zengini diğer o** çocuğundan daha iyi olduğunu düşünecek. (Topluluk uğultulu şekilde hak verir.) Asla Rockefeller’ın oğlunu bizden biriyle aynı yerde göremeyeceksiniz. (Topluluk: Hayır!).*” (Jim Jones’un yıllar içinde sosyalist görüşleri ABD’ye ve ABD’nin kapitalist sistemine karşı nefret düzeyine ulaşmıştır. Tarikat üyeleriyle paylaştığı konuşmalarda dinî konulardan çok dünya politikasına ilişkin konular ağırlık kazanmaya başlamıştır. Önemli bir not da Jim Jones’un özellikle son yıllarında argo ve küfürlü konuşmalarını artırdığı tespitidir.)

(SDSU, 2023, Q051 Transkript) (20 Mart 1978) (Beyaz gece (white night) alarmındaki konuşmalar) “(Sert bir sesle) *Şimdi k** kaldırın da gelin buraya. Sonra pişman olursunuz. (Duraksar.) Şimdi sizinle tartışmaktan başka işim yok. Bir şey varsa, bir dakika falansa, sonra sizlerle işimi hallederim. Ne yapmalıyım ben sizlerle! Kaç saniye bekleyeceğim sizi? Otuz saniye mi? Kahrolası adımlarımızı bir atsanız! Oyunu oynayın, bir zevk alın şu işten! Size oyun gibi geliyor. Ölüm aniden gelmeyecek. Uzun bir süre merakta kalacaksınız, ne oluyor diye. (Duraksar.) Evet, Joe. (Duraksar.) Ne diyeceksin? Pekâlâ, senin hatan değilse endişelenmene gerek olmaz. Oradaki herkes gecikti. Size bir hak daha veriyorum. (Azarlayarak) Herhangi biriniz böyle bir yorumu duydu veya söyledi ise. Okey, duyan da söyleyen kadar sorumludur. (Duraksar, tıslar.) B** herifler! diyorum size, alarm içinde olun! Başka bir yerde olmayın, izin verilmedikçe!” (Jim Jones’un beyaz gece alarmları ne zaman olacağı belli olmayan alarm tatbikatları idi. Paranoyak şekilde Jonestown’a beklediği saldırılara karşı aklındaki tek tedbir, süratle takipçilerini toplamak ve düşman onları ele geçirmeden yaşamlarına son vermektir. Bu alarmların gece yarısından sonra olduğu dikkate alındığında, takipçilerinin geceleri bile ne denli huzursuz uydukları anlaşılmaktadır. Alarma yeterli süratte tepki veremeyenlere kızma şekli, ortamdaki otokratik anlayış hakkında ipucu vermektedir.)*

Son kayıt: Ölüm kaseti (Death tape) (Jonestown/Guyana) (18 Kasım 1978)

Bu kaset, Leo J. Ryan başkanlığındaki ABD heyetinin 14-18 Kasım 1978 Guyana’ya (17-18 Kasım Jonestown) yaptıkları inceleme ziyaretinde çıkan olaylar sonrası (ki bazı tarikat üyeleri gelen heyetle ABD’ye dönmek üzere Jonestown’u terk etmek istemişti, bu durum Jim Jones için kabul edilemez bir ihanet anlamına geliyordu.) tüm tarikat üyelerine gündüz vakti “beyaz gece” alarmı verilmesi sonrasında doldurulmuştur. Gündüz vakti yapılan bu olağandışı toplanma, çoğu tarikat üyesinin tahmin ettiği gibi topluca intihar etme zamanının geldiğini göstermekteydi. Ses kaseti kayıt yapmaya başladığında bebek ve çocuklardan başlayarak toplu intihar hazırlıkları da sürmekteydi. Aynı esnada, Jim Jones’a sadık bazı kişiler Jonestown yakınındaki toprak piste iki adet uçağa biniş hazırlığındaki Leo J. Ryan ve beraberindekilere silahlı saldırı düzenlemiş, Ryan dâhil beş kişiyi öldürmüş, birçok kişiyi de yaralamıştı. Jim Jones’un başka bir adamı da kendini ABD’ye dönmek isteyen kişilerden biri gibi göstermiş, havadayken uçağı düşürmekle görevlendirilmişti.

Bu olaydan sağ kurtulan görgü tanıklarının ifadesine göre 45 dakikalık bu kasetin kaydı sırasında Jim Jones bazen kaydı durdurmuş, bir şeyler söylemiş veya yapmış, sonra tekrar devam ettirmiştir (Nugent, 1979). Kayıt esnasında yüzlerce insan ölüyor veya ölmeye hazırlanırken pavilyonun hoparlöründe mistik bir müzik çalmakta, arka fonda insanların şarkılar söylediği, yer yer coşkulu alkışlar ve Jim Jones’a hitaben konuşmalar yaptıkları duyulmaktadır. Jim Jones’un ve Halkın Tapınağının bu son sahnesinde, Jim Jones’un takipçilerini topluca intihara yönelten önemli cümlelerinden bazıları şu şekildedir:

(SDSU, 2023, Q042 Transkript, FBI Transkripsiyonu)

“En büyük peygamberler eski çağlardan beri şöyle demişlerdir: Kimse benden yaşamımı alamaz, yaşamıma kendim son veririm.” (Takipçilerine kendini öldürme cesareti vermektedir.)

“Eğer barış içinde yaşayamıyorsak, o zaman biz de barış içinde ölmeliyiz.” (Takipçileri adına ölümü kutsamaktadır.)

“Size hiç yalan söylemedim. Asla yalan söylemedim. Ne olacağını biliyorum. Yapmayı planladığı bir şey var ve kesin yapacak, kesin yapacak.” (ABD’den gelen heyetin arasına karışan adamının uçağı düşüreceğini ima etmekte, ama bunun bilgisi dışında gerçekleşeceğini söylemektedir. Tüm eylem ve söylemleri aslında, tarikat üyelerinin geri dönüşü olmayan yolda olduklarına tam inandırmak içindir.)

“Diyorum ki, çocuklara ve yaşlılara karşı nazik olalım. Hepimiz içeceklerimizi eski Yunanistan’dakiler gibi alıp içelim ve sessizce çökelim. Çünkü biz intihar etmiyoruz, bu bir devrimci eylem. Artık geri dönüşümüz olamaz. Dışardakiler bizi rahat bırakmazlar bu saatten sonra.” (Jim Jones görüldüğü gibi hâlihazırda kararını vermiş durumdadır. Aktaş (2022, s.vii) otoriter ve narsist liderleri incelediği kitabında bu tür liderlerin üyeleri üzerinde kısa dönemde etki yarattığını, hâlbuki gerektiğinde sorgusuz-sualsiz peşinden gidecek insan topluluğu inşa edemeyeceklerini, çünkü liderliğin karşılıklı inanç ve güvene dayalı olması gerektiğini ifade etmektedir. Jim Jones hiç kuşkusuz otoriterdi ve narsistti. Halkın Tapınağı tarikatının akıbetine bakıldığında ne otoriter ne narsist lider ne de ideal/mükemmel sayılacak herhangi bir lidere -hiçbir koşul altında- sorgusuz-sualsiz teslim olmamak gerektiği anlaşılmaktadır.)

“Muhafif bir fikri olan var mı, lütfen söylesin.” (Demokratik gözükten bu sorusu belki de kasetteki en ölümcül cümledir. Bu soru üzerine Christine adlı (güçlü kişilikli, sözünü sakınmayan ve saygı gören) takipçisi söz almış ve intiharın çözüm olamayacağını, yaşam varsa umudun da olacağını, SSCB’ye gitmenin mümkün olduğunu, bebekler ve çocukların yaşamına son vermenin haksızlık olduğunu cesaretle ifade etmiştir. Jim Jones, Christine’nin tüm argümanlarını soğukkanlılıkla dinlemiş ve mantıklı yanıtlar vermiştir. Bunun üzerine Christine de Jim Jones’a sadakatle itaat edeceğini ve onurlu şekilde intihar edeceğini söylemiş, böylece intiharların önünde hiçbir engel kalmamıştır.)

“Christine, ben olmadan hayatınız anlamsız olacak. Ben sizin tüm yaşamınızdaki en iyi arkadaşınız oldum... Kendimi sizin sorunlarınızdan asla ayrı görmedim, sizin her probleminiz benim de omuzlarımdadır. Şimdi de bundan farklı olacak değilim.” (Jim Jones, Christine örneği üzerinden tüm takipçilerine bağlılığını aktarmış ve az sonra yapacakları eylemin birliktelikle olacağını göstermiştir. Kelley (2019, s.365), Jim Jones’un çocukluğundan beri kendini bir çoban olarak kabul ettiğini, takıntılı şekilde her ne pahasına olursa olsun sürüsünü tek parça tutmaya kararlı, kendisi de bu sürünün parçası olduğunu söylemektedir.)

“Biz kazanırız, biz kazanırız yeter ki çökelim. Bugün burada bir papaz olarak değil bir peygamber olarak konuşuyorum.” (Bu sözden sonra ölümün iyi yönlerini de anlatmakta, âdeta hayatta kalmanın daha kötü olacağını açıklamaktadır. Sözlerinde etkiyi artırmak için, kendini daha önce defalarca yaptığı gibi peygamberlik makamına çıkarmıştır.)

“(Takipçiler arasından kimliği belirsiz bir erkek): Pekâlâ, hepimiz gitmeye hazırız. Sen dersin ki şimdi şu anda canlarımızı vermemiz gerekli, biz hazırız. Eminim buradaki tüm kız ve erkek kardeşlerim de beni tasdik edecektir.” (Her toplulukta Christine gibi lidere karşı direnenler olduğu gibi kimliği belirsiz bu kişide olduğu gibi liderine mutlak itaate hazır olanlar da bulunmaktadır. Bu söz, eyleme başlanması için gereken gücü ve etkiyi harekete geçirmiştir. Bu takipçinin davranışı Milgram’ın otoriteye uyma deneyini

akla getirmektedir. Ordun (2021, s.316)'un Milgram deneyinde belirttiği gibi insanlar, ortam ve şartlar uygun olduğunda emir ve talimatları izleyerek bazı ahlaki, etik, yasal hatta (Jim Jones örneğinde olduğu gibi yaşama hakkı dâhil) insani kuralları bile görmezden gelebilmektedir.)

“Lütfen ilaç getirin bize. Kolay iş, kolay iş, içmesi kolay çok kolay. Geç olmadan alın ilacınızı. Guyana askerleri az sonra gelir, çabuk olun, çabuk olun, çabuk. Ölmekten korkmayın. Askerler buraya inerse çocuklara, büyüklere işkence yaparlar. Buna dayanamayız.” (İntihar eylemi başladığı andan itibaren takipçilerini bir taraftan ölüme alıştırırken bir taraftan da olası işkence ve felaketlere karşı korkutmaktadır. Böylece ölüme -isteyerek veya istemeyerek- razı hâle gelmektedirler.)

“(Takipçiler arasından kimliği belirsiz bir kadın): Sen olmasaydın bugün hayatta olamazdım. Teşekkürler Baba! Ne zaman sana ihtiyacım olsa ayağa kalkıp yanıma geldin. Teşekkürler Baba!” (Ömürlerinin son bir iki dakikasına giren birçok insan buna benzer ifadelerle Baba olarak gördükleri Jim Jones’a ve tarikat kardeşlerine veda etmiş, sıraya girerek siyanürü içmiş, pavilyonun (genelde Jim Jones’a yakın olabilecekleri) bir köşesinde çökerek veya uzanarak ölümü beklemişlerdir. 19 Kasım 1978’de eylemin ertesi günü bu olay haber alınıp bölgeye gelindiğinde, Guyana askerleri ilk belirlemelere göre ölenlerin sayısının 400 kişi civarında olduğunu açıklamıştır (Judge, 1985). Sonraki günlerde görülmüştür ki, pavilyona yakın yerlerde yatan insanların altında katmanlar hâlinde başka insanlar da bulunmaktadır ve ölenlerin sayısı 900’den fazladır. Çünkü çoğu insan ölürken de Jim Jones’a yakın olmak için uzakta bir yere uzanmak yerine pavilyon yakınında önceden ölen veya can çekişenlerin üzerine uzanmışlardır.)

“Saygı içinde ölü. İtibarlı şekilde ölü. Hayatınızı itibarlı şekilde verin. Gözyaşı ve acı içinde ölmeyin. Ölüm hiçbir şeydir. Max’ın dediği gibi, başka bir uçağa geçmektir. Böyle, böyle yapmayın. Histeriyi bırakın artık. Sosyalist komünistler böyle ölmez.” (Toplu intiharın bu aşamalarında Jim Jones’un da adım adım kontrolünü kaybettiği anlaşılmaktadır.)

“Anne, anne, anne, anne, anne, lütfen, lütfen, anne, lütfen, lütfen böyle yapma, yapma böyle. Çocuğun yanına uzan ve onunla kal, ama böyle yapma... Sonunda özgürler.” (Jim Jones’un “anne” diye seslendiği kişi eşi Marceline Jones’tur. Tarikat içinde kendisine “Baba”, eşine de “Anne” diye hitap edilmektedir. Çok sevdiği bilinen küçük oğlunun ölümü sırasında eşinin kendini kaybettiği anlaşılmaktadır. Ayrımcılık yapmamak adına bu eylem sırasında eşi ve küçük oğlu da ölmüş, bu esnada acıma veya zayıflık göstermemiştir.)

“Memnunum ki bitmek üzer. Acele, acele edin çocuklarım, acele edin. Tek diyeceğim, düşmanın eline düşmeyelim. Acele edin çocuklarım, acele edin.” (Artık eylemin büyük bölümü bitmiş, etrafta ve arka fonda sesler azalmış, kalanların son mesaj ve bağrışmaları duyulur olmuştur.)

“Hayatımızı bizden al. Uzandık yere. Yorgunuz. Biz intihar etmedik, biz devrimci bir intihar eylemi gerçekleştirdik. Böylece insani olmayan dünya koşullarını protesto ettik.” (Bu cümle Jim Jones’un kayıtlara giren son cümlesidir. 45’inci dakikada kaset durmuştur. Siyanür içmemiş olan Jim Jones, tabancayla kafasına ateş ederek ölmüştür ve öldüğü saat tam olarak bilinmemektedir.)

Sonuç

Bu çalışmada liderliğin karanlık yönleri, Jim Jones ve Halkın Tapınağı tarikatı örneği üzerinden incelenmiştir. Karanlık liderlik kavramı veya liderlerde bulunabilecek karanlık yönler genellikle olumsuz bir çerçevede değerlendirilse de duruma ve koşullara göre olumlu, gerekli veya bazı kişiliklerin doğallığını yansıtan bir olgu olarak da görülebilir. İncelenen örnekte, tarikatın kurucusu ve lideri olan Jim Jones, 900'den fazla takipçisinin toplu intiharına neden olmuştur. Sonuçları bu kadar acı ve yıkıcı örnekler tarihte hiç de az değildir. Normal bir insan -iddialı konuşarak- "Bana bunu kimse yaptıramaz!" da diyebilir. Unutulmamalıdır ki karanlık liderlik, adından da anlaşılacağı üzere karanlıktır, karanlık olduğu için de belirsizdir, tahmin edilemezdir, ikna edicidir (manipülatiftir), olmadık kabullenmelere zorlayıcıdır. Başar'ın (2020) araştırma bulgularında belirttiği gibi karanlık liderliğin çalışanların tükenmişlik (burnout) hissine belirgin etkisi düşünüldüğünde, tükenmişlik yaşayan takipçilerin direnme gücünün yüksek olmayacağı beklenmektedir. Darth Vader'in ikaz etmiş olduğu "Karanlık tarafın gücünü bir bilseydiniz." (Mackey, Ellen III, McAllister ve Alexander, 2021) ifadesi Jim Jones örneği üzerinden somutlaşmıştır. Jim Jones'un liderliğinin, literatür incelemesinde Higgs'in (2009) belirttiği dört tür karanlık eğilimi de içerdiği görülmektedir, yani gücünü kötüye kullanmış, takipçilerine büyük zararlar vermiş, takipçilerinin yirmi dört saatinin tamamını aşırı kontrol altında tutmuş, onların tatminine destek olan kuralları birer birer ihlal etmiştir.

Jim Jones'un başlangıçta umut vadeden, sevgi ve barış temalı konuşma ve davranışları zaman içinde ABD başta olmak üzere, ırkçılık, adaletsizlik ve insan haklarını hiçe sayan tüm eylemlere karşı bir isyan şeklini almıştır. Halkın Tapınağı üyelerinin çoğunun toplumun orta ve alt kesiminden ve bir kısmının dışlanmış, dönem itibarıyla hakları tam verilmeyen kadın ve siyahilerden oluştuğu dikkate alındığında, 1960-1980 yıllarında dünyada var olan ayrımcılık, Soğuk Savaş koşulları ve ekonomik/sosyal problemler de eklendiğinde bu kitleyi etkilemenin kolay olduğu görülmektedir. Hangi oluşum olursa olsun, sadece bir kişinin kutsallığına, yeteneğine, doğüstülüğüne, önderliğine, aklına, duygularına bırakılan her iş er veya geç tökezlemeye, bozulmaya ve yıkılmaya maruz kalacaktır. Çünkü biriken ve büyüyen sorumluluklar bir kişinin altından kalkamayacağı kadar ağırlaşacaktır. Bu bakımdan sağlıklı ve sürdürülebilir oluşumlar için ihtiyaç duyulması gereken şey ilk akla gelebilecek kavramlar olan aydınlık, umut, barış, sevgi, saygı, parlak vaatler değil; sıkıcı ve rahatsız edici olsa da mantıklı düşünceler, stratejik görüş, tartışma (hatta gerektiğinde düşünsel boyutta çatışma) ortamı, hayatın doğal akışını olgunlukla kabullenme, düşe-kalka ilerlemekten korkmama, hatalarını kabul edebilme -yani mükemmellik isteğini/hedefini hırs/takıntı hâline getirmeme- ve bitmek bilmeyen sorgulama anlayışı olmalıdır.

Bu çalışma, karanlık liderlik uygulamalarından ders alıp bunları bugün ve gelecekte tekrar etmemenin yollarını bulma amacını gütsede tarih ironik bir şekilde kendini tekrar edip durmaktadır. İnsanlar değiştikçe her hata da tekrarlanmaya devam edecek gibi gözükmektedir. Halbuki, 18 Kasım 1978 tarihindeki toplu intiharın gerçekleştiği pavilyonda, Jim Jones'un her zaman konuşmalarını yaptığı koltuğun arkasında şu cümle yazılı idi: "Geçmiş hatırlamayanlar aynı şeyleri tekrarlamaya mahkumdur! ("Those who do not remember the past are condemned to repeat it!"). Az bir zaman içinde tarihin benzer şekilde nasıl tekrar edebildiğine ABD'den iki örnek daha: (1) Bu olaydan sadece üç yıl sonra, o gün öldürülerek yaşamını yitirmiş olan ABD'li senatör Leo J. Ryan'ın yirmi sekiz yaşındaki büyük kızı Shannon Jo Ryan, ABD'nin Oregon eyaleti Antelope şehrinde boy göstermeye başlayan Hindistan orijinli ruhani bir hareketin (spiritual movement) lideri Bhagwan Shree Rajneesh'in sadık bir müridi olmuş ve adını tarikat anlayışına uygun olarak Hintçe "Ma Amrita Pritam" olarak değiştirmiştir. Bhagwan (günümüzde çoğu kişinin bildiği şekliyle "Osho") da tanrı gibi kutsanan, takipçilerinin mutlak itaat ettiği bir lider olarak, sadece üç yıl önce Jonestown olayını yaşamış ABD'lileri tarih tekrar mı edecek diye korkutmuştur. Bu tarikatın üyeleri kendilerinin ve Bhagwan'ın, Jim Jones ve takipçileri ile karşılaştırılmasından rahatsızlık duyduklarını, Jim Jones'un kontrol, baskı ve hapisane hayatı verdiğini, Bhagwan'ın ise mutlak özgürlük, bireysellik ve kişilerin kendi kararlarına mutlak saygıyı öngördüğünü ifade

etmişlerdir. Bhagwan'a mürit olanlara "sanyasin (sannyas)" denilmekte ve sadece pembe-eflatun-kırmızı tonlarında kıyafetler giymektedirler (Endicott, 1981). 1981 yılındaki bakış açısıyla Bhagwan aydınlığın, Jim Jones ise karanlığın temsilcisi olarak görülmekteydi. Yıllar ilerledikçe tarihsel hatalar, aynı şekilde olmasa da benzer şekilde tekrar etmiştir. Bhagwan'a kararlılıkla bağlı üyelerinin Antelope şehrinin hemen dibinde sıfırdan kurdukları ve Rajneeshpuram adını verdikleri şehir (Hatırlanacağı gibi Jim Jones da Guyana'da Jonestown adını verdikleri şehri sıfırdan kurmuştu.), bölgeye hâkim olma amacıyla önce Antelope şehrini yutmuş, sonrasında Wasco bölgesine musallat olmuş ve yayılmaya başlamıştır. Tüm bölgenin kendi tarikat üyelerinin kontrolüne geçmesi için etik dışı uygulamalardan da çekinmemişlerdir. Örneğin Wasco bölge seçimleri öncesinde Dalles şehrinde şehrin içme sularını zehirleme girişimi, restoranlardaki yemeklere Salmonella bakterisi bulaştırıp 700'den fazla insanın hastanelik etmeleri gibi akılalmaz ve ölümle sonuçlanabilecek eylemler gerçekleştiren tarikat, o yörenin halkını yıldırım için aşırı taciz ve baskılar da uygulamış, bazı kamu binalarını kundaklamış ve bazı yetkililere suikast planlamışlardır. Bölge seçimlerinde kendi adaylarının oyları artsın diye ABD eyaletlerinde evsiz binlerce insanı otobüslerle toplayarak kendi şehirlerine getirmiş, seçmen listesini kendi lehlerine çevirmek istemişlerdir. Üyelerine göçmenlik yasasına uygun olarak oturum aldrabilmek için, ABD yurttaşı olan erkek veya kadın üyelerini göçmen durumundaki üyeleriyle farklı eyaletlere göndermiş, sanki orada tanışmış gibi göstererek kâğıt üzerinde evlilik yaptırmışlardır. Halbuki bu kişilerin çoğu gerçek hayatlarında zaten başkalarıyla evli olan insanlardır. Oturum alınmaya kadar o eyalette sahte evliliklerini sürdürmüşler, oturum aldıktan sonra Oregon'a dönerek sahte evliliklerini de sona erdirmişlerdir. Sevgi, özgürlük, bireysellik gibi kulağa hoş gelen kavramların gerisinde etik ve hukuki olmayan, çıkarların gözetildiği pek çok işlem yapılmış, birkaç yıl sonra Bhagwan ABD'den sınır dışı edilmiştir. Tarikatın ABD'deki son yıllarında toplantılarında en çok konuşulan konular intikam, öldürme, hiddet, dünyanın bir felakete gittiği ve bu felaketten sadece "sanyasin"lerin kurtulacağı yönündeki telkinler olmuştur (Netflix, 2018; Sheela, 2012; Varagur, 2019; Frisk, 2021; Netflix, 2021b). (2) İkinci örnekte ise, Jim Jones ve takipçilerinin başına gelenlerin aynısı tekrarlanmıştır. 26 Mart 1997 tarihinde Cennetin Kapısı (Heaven's Gate) tarikatının lideri Marshall Herff Applewhite (Eski bir müzik öğretmeni olarak adını "Do" yapmıştı.) (1931-1997) ve 38 üyesi Kaliforniya'nın Rancho Santa Fe şehrinde, "uzay / UFO / kurtuluş / metamorfoz (dönüşüm) / mevcut beden aracından başka bir araca geçme (change vehicle) / yaşamın sonraki seviyesi (next level)" gibi inançların sarmalında ilaç içerek "huzur ve istekle" topluca yaşamlarına son vermişler, bir kuyruklu yıldız dünyaya çarpıp tüm yaşamı yok etmeden hemen önce liderlerinin inandırdığı "sonraki seviyeye" geçmişlerdir. Bu eylemlerinden sadece bir iki gün önce liderleri son mesajlarını içeren videolar kayda aldırılmış, takipçileri de bu eylemi kutsayan ve normal gösteren konuşmalarıyla bir veda videosu çekmişlerdir (SDSU, 2023; Silver, 2013; Zeller, 2014). Karanlık liderliğin yıkıcı sonuçlarının coğrafyadan, kültürden, inançtan ve zamandan bağımsız olarak, mikro veya makro boyutta ortaya çıkabileceği görülmektedir. Hindistan'ın başkenti Yeni Delhi'de 2018 yılında yaşanan bir aile faciası bu duruma iyi bir örnektir. Netflix'te (2021a) yayınlanan bir belgesel, mikro boyuttaki aile içi karanlık bir liderliğin yıkım gücünü çarpıcı şekilde ortaya koymaktadır. Her türlü karanlık liderliğe karşı alarm içinde olmak gerektiğini hatırlatmaktadır. Aynı aileden on bir kişinin (büyükanne, iki oğlu, kızı, gelinleri ve torunları) bir gece ritüelinde ölmesi (toplu intiharı) ve bu olayın planlayıcısının ailenin küçük oğlu olması (45 yaşında, adı Lalit Bhatia), aile bireylerinin tamamının eğitilmiş, yaşamayı seven, amaçları olan ve maddi yönden sorunlar yaşamayan kişiler olması; buna karşın topluca ölüme gitmelerine hiçbirinin karşı çıkmamış olması tüm Hindistan'ı şoke etmiştir. Yapılan araştırma göstermiştir ki ailenin lideri (büyükbaba) 2007 yılında öldükten sonra evin idaresindeki tüm kontrolü Lalit ele geçirmiş, ölen babasının kendisine görüldüğünü ve kendisine talimatlar verdiğini söyleyerek, sonraki on yıl boyunca günlük talimat defterleri tutmuş ve aile üyelerinin ne yapıp yapmayacağını -babasından aldığını söylediği talimatlarla- emirler hâline getirmiştir. Olayın olduğu gece ritüelin nasıl yapılacağını ayrıntıları (boyunlarına ip geçirip banyan ağacının dalları gibi tavandan sarkan iplerle asılmaları, ağızların bantlanması, bunların Lalit ve eşi tarafından yapılması, herkesin sükûnet içinde olması gibi) deftere yazılmış, ölen büyükbabanın onlar boğulmadan önce odaya gelip hepsinin ipini çözeceği ve onları kurtaracağı eklenmiştir.

80 yaşındaki büyükanne fazla kilolu ve hasta olduğundan yatağında yatarken yan taraftan asılı, diğerleri ise tavana asılı olarak ve tam bir teslimiyet içinde ölmüşlerdir (Netflix, 2021a). Bu örnekte de görüleceği gibi karanlık liderliğin en problemlili yönlerinden birisi, takipçilerin (hatta liderlerin de) nasıl bir karanlık (belirsizlik, risk, anlamsızlık, yıkım) içinde olduklarını veya o istikamette gittiklerini anlayamamalarıdır. Bunu fark ettiklerinde bazen geç kalınmış olmaktadır.

Bu çalışma Jim Jones'un konuşmaları ile sınırlandırıldığından ortaya konan bulgu ve değerlendirmeler bir fenomenin "olaylara yüklediği anlamlar" ve "kişisel (öznel) tecrübeleri" (Baş ve Akturan, 2017) ışığında ele alınmıştır. Bu bakımdan genel çıkarımlar için benzer daha fazla örneğin incelenmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Jim Jones'un 950 ses kasetinin (ki 750'si konuyla doğrudan veya dolaylı ilgili konuşmalardır) büyük bölümü incelenmiş olsa da kritik olmadığı düşünülen başlıklardaki kaset transkriptleri incelenmemiştir. Sonraki araştırmalarda daha derinlikli ve ayrıntılı çalışmalarla dikkatlerden kaçan yeni bulguların ortaya çıkarılması olasıdır. Aynı şekilde sözün/hitabın gücü ile eyleme dönüştürebilme potansiyelinin karanlık bir liderlikte ne denli risk taşıyabileceğinin başka araştırmalara konu edilmesinde yarar görülmektedir. Bu bağlamda Hitler'in hazırlıklı/metne bağlı konuşmaları manipülatif olması bakımından, Cennetin Kapısı (Heaven's Gate) tarikatının kurucusu Marshall Herff Applewhite'in doğal akışlı konuşmaları tarikat üyelerini tek bir kişiliğe evirebilmesi bakımından incelemeye değer görülmektedir.

Bu çalışma alanyazına doğrudan katkı sağlamaktan çok sosyal yaşamın gerçekliğine pratik katkı sağlamayı hedeflemiştir. Bu bağlamda toplumsal yaşama yarar sağlayacağı öngörülen bir konu olarak ele alınmıştır. Dolayısıyla alanyazın için orijinal bir değeri sınırlıdır veya bulunmamaktadır.

Bu çalışmada tartışma konusu olarak belirlenen tek bir konu bulunmaktadır. Genellikle liderlerin söylem ve eylemleri –nihai sonuçları ortaya çıkıncaya dek— umut ve başarı vadettiği için, takipçileri de "Liderimizin mutlaka bir bildiği vardır." ve/veya "Büyük resmi o görüyor, ben eksik bilgimle büyük olasılıkla yanılıyorumdur." şeklindeki bilişsel/duygusal tuzağa düştükleri için lidere karşı gelinememektedir. Reddedilemeyecek gerçekler açıkça anlaşıldığında ise genellikle geç kalınmış olmaktadır. Takipçiler kaçınılmaz son gelmeden önce karşı koyamazlar çünkü liderin karanlık yanını kanıtlayamazlar, çıkmayan candan umut kesilmeyeceği gibi henüz bitmemiş maç da kaybedilmiş değildir. İncelemede de açıkça görülmektedir ki Jim Jones yıllar boyunca takipçilerini büyük bir güne hazırlamış, onları ırkçılıktan, sosyal adaletsizliklerden ve olası nükleer zararlardan korumuş, birçok umutsuz hastayı mucizevi şekilde iyileştirmiş, zamanla da babaları, kutsalları (peygamberleri, mesihleri), hatta tanrıları olmuştur. Sevgi-korku, saygı-kaygı, umut-çaresizlik gel-git sarmalında sıkışıp kalan takipçilerinin, Jim Jones'a ve onun öğretilerine güvenmekten başka bir alternatifi de kalmamıştır. "O ne diyorsa doğrudur ve uygulanmalıdır." düşüncesi yaygınlaştıkça da bireyler kişiliklerini kaybetmiş (veya kişiliklerinden vazgeçmiş), toplulukça-benzeşmiş-tekil bir Jim Jones kişiliğine evrilmişlerdir. Tartışma sorusu şudur: Jim Jones, tarikat üyelerinin topluca intihar etmelerini istemeden ne kadar süre önce ve kim buna engel olabilirdi? Nasıl engel olabilirdi? Engel olabilir miydi? Karanlık liderliğe ve sonuçlarına engel olmanın aslında bir yolu vardır. Basit ve etkili bir yoldur, ancak uygulaması büyük özveri gerektirmektedir. Takipçilerden –sorgulama gücü, cesareti, etik anlayışı, özgür ve adaletli düşünebilme yetisi hâlâ canlı kalabilen bir veya birkaç kişinin— kendi geleceklerini, saygınlıklarını, güvenirliliklerini yok etmek pahasına gördükleri/gözlemedikleri veya hissettikleri karanlığı öncelikle liderlerine ve liderin yakın çevresine, sonuç alamazlarsa liderin takipçilerine ısrarla dile getirmeleri, yine sonuç alamazlarsa yetkili ve yasal makamlara aynı ısrarla girişimde bulunmaları bir çözüm yolu olacaktır. Bu girişimde bulunmak isteyenler, Jim Jones'un da sık kullandığı şekliyle, liderleri ve örgütleri tarafından kaçak (defector), hain (traitor) gibi aşağılayıcı ifadelerle damgalanacaktır. Basit ve etkili olan bu yolun büyük özveri gerektirmesi ve zor uygulanması da bu yüzden.

Kaynakça

- Aktaş, H. (2022). *Kültürel temelleri ile otokratik ve narsistik liderlik (1. bs.)*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Ashforth, B. E. (1994). Petty tyranny in organizations. *Human Relations*, 47(7), 755-778, doi:10.1177/001872679404700701
- Baş, T. ve Akturan, U. (2017). *Sosyal bilimlerde bilgisayar destekli nitel araştırma yöntemleri (3. bs.)*. Ankara: Seçkin.
- Başar, U. (2020). A multilevel study of relationships between leaders' dark triad and employee burnout: Mediating role of perceived dark leadership, *Journal of Business Research-Turk*, 12(3), 2407-2423. doi:10.20491/isarder.2020.983
- Başar, U. ve Açıkgöz, S. (2020). Çalışanın karanlık liderlik algısı ile intikam alma niyeti arasındaki ilişkide nevrotizmin düzenleyici rolü. 28. *Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi (Online) Bildiriler Kitabı*. Ankara: Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi, 410-421.
- Beltran, W. (2013). Jonestown, paradise lost: An investigation of Jim Jones and the People's Temple. *The Eastern Illinois University Political Science Review*, 3(1), 1-19. Erişim adresi: <https://thekeep.eiu.edu/eiupsr/vol3/iss1/3>
- Bradsher, G. (2015). Hitler's final words (his political testament, personal will, and marriage certificate: From the bunker in Berlin to the National Archives. *Prologue*, Spring (Bahar) sayısı (30 Nisan), 16-25. Erişim adresi: <https://www.archives.gov/files/publications/prologue/2015/spring/hitler-will.pdf>
- Buğra, T. (2020). *Gençliğim eyvah (26. bs.)*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Çoban, C (2022). The dark side of leadership: A conceptual assessment of toxic leadership. *Business, Economics and Management Research Journal (BEMAREJ)*, 5(1), 50-61. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1977827>
- Dağistan, U (2023). The phenomenon of dark leadership a conceptual evaluation. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi (AÜSBD)*, 23(4), 1071-1090.
- De Hoogh, A. H. B. ve Den Hartog, D. N. (2008). Ethical and despotic leadership, relationships with leader's social responsibility, top management team effectiveness and subordinates' optimism: a multi-method study. *The Leadership Quarterly*, 19(3), 297-311. doi:10.1016/j.leaqua.2008.03.002
- Endicott, W. (Los Angeles Times) (1981). Leo Ryan's daughter joins cult. *The Washington Post*. Erişim adresi (14 Haziran 2023): <https://www.washingtonpost.com/archive/lifestyle>.
- Einarsen, S., Aasland, M. S. ve Skogstad, A. (2007). Destructive leadership behaviour: A definition and conceptual model. *The Leadership Quarterly*, 18, 207-216. doi:10.1016/j.leaqua.2007.03.002
- Fascia, S. (2018). The value of dark leadership. *Journal of Strategy, Operations & Economics (JSOE)*, 3(2), 1-6. Erişim adresi: https://www.researchgate.net/publication/323264960_The_Value_of_Dark_Leadership

- Frisk, L. (2021). The narrative of Ma Anand Sheela: Charisma and institutionalization in the Osho movement. *Nova Religio*, 24(4), 41-57. doi:10.1525/nr.2021.24.4.41
- Giorgi, A. (1997). The theory, practice, and evaluation of the phenomenological method as a qualitative research procedure. *Journal of Phenomenological Psychology*, 28(2), 235-260. doi:10.1163/156916297X00103
- Glad, B. (2002). Why tyrants go too far: Malignant narcissism and absolute power. *Political Psychology*, 23(1), 1-37. Erişim adresi: <https://www.jstor.org/stable/3792241>
- Guinn, J. (2017). *The road to Jonestown: Jim Jones and Peoples Temple*. New York: Simon & Schuster.
- Harvey, S. (2021). *Jim Jones, Jonestown, and the Peoples Temple of the disciples of Christ*. James Crossley and Alastair Lockhart (eds.), *Critical Dictionary of Apocalyptic and Millenarian Movements* içinde. Erişim adresi: www.cdamm.org/articles/peoples-temple.
- Higgs, M. (2009). The good, the bad and the ugly: Leadership and narcissism. *Journal of Change Management*, 9(2), 165-178. doi:10.1080/14697010902879111
- Judge, J. (1985). *The black hole of Guyana: The untold story of the Jonestown massacre*. Erişim adresi: <https://ratical.org/ratville/JFK/JohnJudge/Jonestown.pdf>.
- Kellerman, B. (2004). *Bad leadership: What it is, how it happens, why it matters?* Boston (MA): Harvard Business School Press.
- Kelley, J. L. (2019). 'I have to be all things to all people': Jim Jones, nurture failure, and apocalypticism (Chapter 20). Mayer, C. H. and Kovary, Z. (Eds.), *New Trends in Psychobiography* içinde (s. 363-379). Cham, Switzerland: Springer.
- Klaus, K. ve Moon, H. (2023). Examining dark personality traits and leader-member relationships. *Open Access Journal of Addiction and Psychology*, 7(3), 1-7. doi: 10.33552/OAJAP.2023.07.000661
- Lipman-Blumen, J. (2005). *The allure of toxic leaders: Why we follow destructive bosses and corrupt politicians — and how we can survive them*. New York: Oxford University Press.
- Lipman-Blumen, J. (2011). Toxic leadership: A rejoinder. *Representation*, 47(3), 331-342. Erişim adresi: https://www.researchgate.net/publication/271995041_Toxic_leadership_A_rejoinder
- Machiavelli, N. (2010). *The prince*. Erişim adresi: <https://www.planetebook.com/the-prince>
- Mackey, J. D., Ellen III, B. P., McAllister, C. P. ve Alexander, K. C. (2021). The dark side of leadership: A systematic literature review and meta-analysis of destructive leadership research. *Journal of Business Research*, 132(August), 705-718. doi:10.1016/j.jbusres.2020.10.037
- McIntosh, G. L. ve Rima, S. D. (1997). *Overcoming the dark side of leadership: The paradox of personal dysfunction*. Grand Rapids, MI: Baker Books.

- Netflix (2018). *Wild wild country* (Documentary film). Yönetmenler: Chapman Way ve Maclain Way. Altı bölüm. Duplass Brothers Productions.
- Netflix (2021a). *House of secrets: The Burari deaths*. Historical documentaries. Üç bölüm. Yapımcılar: Leena Yadav ve Anubhav Chopra.
- Netflix (2021b). *Searching for Sheela* (Indian documentary film). Yönetmen: Shakun Batra. Bir bölüm. Dharmatic Jouska Films.
- Nugent, J. P. (1979). *White night*. New York: Rawson, Wade Publishers.
- Ordun, G. (2021). *Bilgi işletmelerinde insan davranışı ve yönetimi (1. Bs.)*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Öztekin, H. A. (2020). *Hiç kimse görmek istemeyen biri kadar kör olamaz - İbni Sina (Çağları aşan bir deha)*. İstanbul: Destek Yayınları.
- Pelletier, K. L. (2010). Leader toxicity: An empirical investigation of toxic behavior and rhetoric. *Leadership*, 6(4), 373-389. doi:10.1177/1742715010379308
- Poelle, M. R. (2008). *Leadership: Fifty great leaders and the worlds they made (1. bs.)*. Westport (CT/USA): Greenwood Press.
- Robbins, S. P. ve Judge, T. A. (2017). *Organizational behavior (17. Bs.)*. Global Edition. UK: Pearson.
- Rose, S. (1979). *Jesus and Jim Jones*. New York: The Pilgrim Press.
- Schyns, B., Wisse, B. ve Sanders, S. (2019). Shady strategic behavior: Recognizing strategic followership of dark triad followers. *Academy of Management Perspectives*, 33(2), 234-249. doi:10.5465/amp.2017.0005
- SDSU (San Diego State University) (2023). *Alternative considerations of Jonestown & Peoples Temple*. Erişim adresi: https://jonestown.sdsu.edu/?page_id=43
- Sheela, M. A. (2012). *Don't kill him! The story of my life with Bhagwan Rajneesh*. Hindistan, Yeni Delhi (New Delhi): Fingerprint (Prakash Books).
- Silver, C. F. (2013). Review of Heaven's Gate: Postmodernity and Popular Culture in a Suicide Group by George D. Chryssides. *Nova Religio: The Journal of Alternative and Emergent Religions*, 16(4), 135-136. doi: 10.1525/nr.2013.16.4.135
- Tekindal, M. ve Uğuz Arsu, Ş. (2020). Nitel araştırma yöntemi olarak fenomenolojik yaklaşımın kapsamı ve sürecine yönelik bir derleme. *Ufkun Ötesi Bilim Dergisi*, 20(1), 153-182. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1355632>
- Tepper, B. J. (2000). Consequences of abusive supervision. *Academy of Management Journal*, 43(2), 178-190. doi:10.2307/1556375

Varagur, K. (2019). Indian guru Rajneesh's ex-aide to star in new documentary. Associated Press, Hindistan, Yeni Delhi (New Delhi). Erişim adresi: <https://apnews.com/article/b05d1ecb488c4d67b976781fbc4d709>

Zeller, B. E. (2014). *Heaven's Gate: America's UFO religion*. New York: NYU Press.

Extended Abstract

Purpose

The academic purpose of this study has been to deeply understand the dark leadership and dark sides of leadership particularly in the context of its negative consequences on the leaders themselves, their followers and their organizations. Focal point on the dark leadership has been the life and speeches of one of the darkest phenomena in history, Jim Jones, who led his followers (Peoples Temple cult) to a mass suicide (or a mass murder/massacre) on November 18, 1978. It is aimed to demonstrate how difficult it will be to realize the darkness in a leadership even until the final destination or the last exit. So, the purpose of this study has been to assess the role/effect of dark leaders' speeches, and to investigate the possible ways to prevent or diminish the possible destructive consequences of dark leadership before they occur.

Design and Methodology

This study, as a qualitative research design, is based on the interpretation of Jim Jones's audio-recorded speeches. In addition, a small number of video recordings were examined to reinforce the subject. As part of qualitative research design, phenomenological method is used to reveal relative perceptions, life experiences, and emotions of Jim Jones, making him the center of gravity in this study. It is considered important to examine the experiences of more than 900 members of the Peoples Temple cult, which resulted in a mass suicide. The process of Jim Jones from the founding the cult to the nurturing, developing with great effort in the days, months and years, and eventually bringing to a point of disaster resulted in mass suicide on November 18, 1978.

San Diego State University (SDSU)'s extensive archive library of a total of 950 audio tapes, 750 of which include Jim Jones's speeches, sermons, meetings, phone calls, radio talks/interviews etc., provides the main content of this study. These tapes were generally recorded in ordinary and real times in a natural way where Jim Jones could express himself comfortably. The most striking of these tapes is undoubtedly the audio tape dated on the mass suicide day (November 18, 1978) as it is well known as the Death Tape.

Due to the nature of the study, informed consent or ethics committee approval was not required.

Findings

An important finding of this study is that Jim Jones's speeches evolved over time into a process in which the concept of death was mentioned more frequently. While socially acceptable concepts such as love, tolerance, freedom, social justice etc. were more prevalent in Jim Jones's speeches from his early years, themes of anger, rage and death were repeated more frequently in his later years, especially in his speeches in Guyana. Goals such as extraordinary events, superhuman healing abilities, desire to leave a well-known mark on history, and influencing large communities are notable characteristics of Jim Jones. In his speeches, it is seen that he uses tactics to influence his followers and shape them for his cause of existence.

As his fame increased, his messages shifted from moral and religious peacefulness to a socialist ideological conflict. His tone of voice, which was initially soft and comprehensive, became harsher and more revolutionary. He attempted to struggle with all big problems of his time he lived in by taking responsibilities on his own shoulders that he could barely bear, and eventually this burden reached a point that exceeded his endurance. As he increased his intake of drugs and body supplements, he began to lose his ability to think clearly and behave more aggressively.

In his recent speeches, expressions that evoke or openly praise mass suicide can be seen. He tried this by making his followers drink fake poison (kool-aid juices), especially during the White Night drills he performed on some nights. His followers lost their psychological power over time and surrendered to Jim Jones's will in every aspect. In the Death Tape recorded on November 18, 1978, when the mass suicide took place, Jim Jones asked (requested) more than 900 of his followers to commit a revolutionary suicide. As these people were at the peak of their weakness, they could not find the strength to resist while sacrificing their lives for this cause. It is very striking that dark leaders have the ability to manipulate and persuade their followers to commit unthinkable actions, including suicide.

Research Limitations

This study is limited to the speeches of Jim Jones. In this regard, it should be evaluated as an example (a case) only, and there should be more examples to reach to more general conclusions. Out of 950/750 voice-recordings, while a significant part (of transcripts) has been examined by considering the relevant titles of recordings, there might still be hundreds of recordings that have valuable speech parts providing information clues leading the Peoples Temple to this disaster.

Implications (Theoretical, Practical and Social)

This study mainly has implications for the real (living) world rather than the academic world. This study does not aim to contribute to academic literature. In this regard, there are no suggestions in academic literature either theoretical or practical. Recommendations are only available in terms of practical and social context to real people in real life.

The conclusion reached in this study is as follows: An effective solution that will work in dispelling this weak but deep leadership darkness is to enlighten/remind the leader, his/her inner circle, and eventually his/her followers with the continuous efforts. This enlightenment/reminder should/must/can be done by one or a few followers who did not lose their conscience and the power of questioning. If these followers fail in their efforts, then they should/must/can demonstrate bravery without any delay to inform and alarm the competent and relevant authorities.

Originality/Value

This study has little (or no) original value in the academic context. It is a study that takes into account the benefit of society rather than an academic priority. In this respect, the study may have some value in the context of social benefit/meaning.

Araştırmacı Katkısı: Ruhi BAĞÇIVAN (%100).